մասին։ Բայց ափսոս որ մեր գաւառական թղթակիցները լռում են և չեն աշխատում մանրամասնաբար տեղեկութիւններ տալ «Մշակին» որպէս զի սա փոքր առ փոքր մշակի և պարզի հարցը։»

—

ԱՇՏԱՐԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ տարի մեր գիւղում մի պակ պէտք է կատարվէր, բայց Լէմմանից արգելվեցաւ չբնաս համարվելու համար։ Այժմ, լսում ենք, որ այդ պակը գլուխ բերեցին շնորհիւ մի քանի հարիւր բուրլ գումարի, որ ուղարկվեցաւ Մանկուեանն և Պոտիփանի աղային։ Համարձակվում ենք Վեհափառ Կաթողիկոսի ուշադրութիւնը դրաւիրել այս զեղծումների վրայ։»

—

ԲԱԳԻՇԻՑ մեզ հաղորդում են որ այս տարի պատրաստվում են այդ քաղաքի մի քանի խելացի երիտասարդներ բարեգործական նպատակով թատրոնական նրրկայացումներ տալ։

—

Մեզ հաղորդում են Բաղուից որ սրանից մի քանի ամիս առաջ այդ քաղաքում վախճանվեցաւ պ. Դուլգաչենանց, որ փաստաբան էր։ Ասում են որ նա թողել է մի ձեռագիր զբրուած «Պանդուխտ» անունով։ Թղթակիցը խորհուրդ է տալիս այդ գրուածքը ուղարկել «Գիրքերի դրատարական» Թիֆլիսի հայոց ընկերութեանը, որպէս զի այդ ձեռագիրը քննվի և եթէ արժանի է տպագրութեան, մեր միւս ցիրուցան եղած գրուածների պէս չանհետանայ։

—

Կենդանիների հովանաւորութեան Թիֆլիսի ընկերութեան պ. պ. անդամները հրաւիրվում են ներկայ գտնվել հերթական ընդհանուր ժողովին սեպտեմբերի 20-ին երեկոյեան 7½ ժամին գիւղատնտեսական ընկերութեան բնակարանում Ալեքսանդրեան այգու մէջ։ Պարապմունքի առարկաներն են. ապաստարան շների համար, Պավլովի բեռիարը կենդանիների հովանաւորութեան գերմանական ընկերութիւնների գործունէութեան մասին, նոյնը Զեհկովիչի կենդանիների հովանաւորութեան Բրիւսելի ընկերութեան գործունէութեան մասին, պ. Մամիկօնովի Նիւբրի ընկերութեան մասին և ընկերութեան մէջ կանանց մասնաժողով հիմնելու մասին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ-ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

—

Մեր Կաթոլիկ ազգայնոց գործերը՝ Գեր. Ազարեանի պայծառ խոստումներուն հակառակ՝ նորէն կնճռոտվել սկսած են։ Դրժգոհութիւնը՝ նոյն իսկ Հասունեան կուսակցութեան մէջ ծաւալելով, Գեր. Ազարեանի Պատրիարքական ընտրութեան օրինաւորութիւնն իսկ կը ժխտուի։ Ընտրութիւնը պարզապէս մեքենայութեանց արդիւնք է կ'ըսեն. Մայրաքաղաքէս ասած անտի հաւաքեալ քանի մը հարիւր քուէ, նոյնպէս ամիսներ առաջ գաւառներէն բերելով տրուած և ասպարիսուած քանի մը քուէներ, Գեր. Ազարեանն յաթոռ պատրիարքութեան բարձրացուցած են ապօրէն և անկանոն կերպիւ։

Վարչական խորհրդոյ անդամց ընտրութիւնն ալ ոչինչ նուազ ապօրէն և անկանոն կերպիւ կատարուած է կըսեն. ընտրողներէն ոմանք, որք Պատրիարքական ընտրութեան չէին մասնակցած, այն է Յօհաննէս էֆէնտի Զամշեան, Միքայէլ էֆէնտի Բորթուքալեան և Յօհաննէս էֆէնտի Սարգիսեան, անմիջապէս հրաժարական տուած էին, ընտրեալներէն ոմանք ալ անցեալ ուրբաթ օրը՝ փոթորկալից նստէ մ'զկիր՝ հրաժարական տուած են։ Այս վերջիններն են, նոյն իսկ Պատրիարքին եղբայրն Արիստակէս էֆէնտի Ազարեան, Յօհաննէս էֆէնտի Ալլահվէրտեան, Օնոիկ պէյ Մըսըրլեան և Եավէր փաշա Թէնկեան, որք՝ ինչպէս յայտնի է՝ վերոյիշեալ երեք հրաժարկոց հետ Հայ Կաթոլիկի հասարակութեան ամենէն ընտիր և նշանաւոր անձնականութիւններն են։

«Սթամբուլ» լրագիրն՝ իւր երէկուան թուով այս խնդրոյն վրայ հրատարակած խորհրդածութիւնն հետևեալ տողերով կը վերջացնէ։

«Պատրիարքին անձնականութիւնն առաջին տեղին բռնած է այս վէճի մէջ, ինչպէս Հասունեան վէճին մէջ, որ իսպառ մոռցուած կը կարծուէր։

«Ամէն բան համաձայնութեան կոչին էր. անձ մը միայն կրնար արգելք լինել այդ համաձայնութեան. և ահա ճշդիւ այն է որուն թոյլ տրուեցաւ Պատրիարքական գահը նստիլ։

«Գեր. Ազարեան, իւր երկնաւոր տիրոջը պէս, և այս է իւր միակ բաղդաւորութեան կէտը քրիստոնէութեան հիմնադրին հետ, նոյն իսկ իւր ազգատոհմին մէջ հակառակորդներ գտաւ։

«Ոչ ոք կրնայ ուելի լաւ գնահատել զոր, քան թէ նոքա մերձաւորներն։»

«Սթամբուլ» իւր երէկուան թուով կ'ըսէ թէ Հայ-Կաթոլիկ հասարակութեան մէջ նորէն տարաձայնութիւնը սկսած են։ Ինչ որ արդէն զուշակելի էր, շուտով իրականացած է։ Ազարեան Սրբազանի բացարձակ իշխանութիւնն այնպիսի կերպիւ մը կը սկսի երևան գալ, որ Հասունեանի աներոտմամութեան այն գեղեցիկ (?) օրերը մոռցման մէջ կը թողու։ Նոր կարդինալին ստացած պատիւներն անհանգստութիւն կը պատճառեն Ազարեան Սրբազանին, որ գայն գերազանցել կ'ուզէ, ուստի ուրբաթ օրը Պատրիարքը չը կրցաւ այլ ևս ինքզինքը զսպել, որով ազգային խորհրդոյ անդամց մեծ մասն հրաժարեցան, և հասարակութեան երևելիները բոլոր բարձին Պատրիարքին չափազանց պահանջմանց և մեքենայութեանց դէմ։

(Մասիս)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

—

Գերմանական լրագիրները հաւատացնում են, որ կայսրների տեսակցութեան ժամանակ Դանցիգի մէջ ոչ թէ գաղնակցութիւն, այլ համաձայնութիւն է կայացել։ Պաշտօնական «Corresp. Provinz» հաւատացնում է, որ այդ համաձայնութիւնը կարգացնէ եւրօպական խաղաղութիւնը և միջոց կը տայ կառավարութիւններին ամբողջապէս նուիրվել ներքին գործերին և խնդիրներին։ Եթէ ճշմարիտ կայսրների տեսակցութեան հետևանքը այդ է եղել, ուրեմն զանազան կողմերից յայտնված երկիւղը ոչինչ նշանակութիւն չի ունենայ։ Մեծ ժողովուրդները մոռնալով միմեանց իրանց թագաւորների միջնորդութեամբ այնքան շատ ներքին գործեր ունեն, որ դաշնակցութիւններ չեն կապի արտաքին կողմնակի նպատակների համար։ Ժամանակից է այժմ մի բարերար կարգադրութիւն մեր գիւղացիների վերաբերմամբ— նրանց հողաբաժինները յետ գնել տալը կալուածատիրոջից։ Կարգադրութիւնը վերին ատիճանի խելացի է, գիները շատ չափաւոր։ Ոռոգանվող և պարտիզային հողերը գնահատված են դեսեատինը 26 բուբլի, իսկ չոռոգանվողները 17 բուբլի և պակաս։ Մի խօսքով դա մի մեծ բարիք է գիւղացիների համար։»

Այս տողերից ցնցերցողը կը նկատի նախ ինչ է նշանակում փոքր ի շատ համակրել ժողովրդի ընդհանրութեանը։ Միւս կողմից նա կը նկատի, որ կալուածական խնդիրը յարուցված է ոչ միայն Երևանեան, այլ և միւս նահանգներում, թէև մինչև այժմ մեր լրագիրների թղթակցութիւնները այդ մասին ոչնչչ չեն հաղորդում։ Զարմանալի հասարակական անտարբերութիւն։ Նոյնպէս թղթակցութիւններ չերեցան մինչև այժմ Նախիջևանի մօտ կատարված փնալալայ խանի իր գիւղերի հետ առանձին կարգադրութիւնների մասին։ Նա, կարծեմ, իրանից կախված բոլոր գիւղերը յանձնել է տերութեան և դրա փոխարէնը ստանում է տարեկան մի նշանաւոր վարձաբերութիւն։ Իմ ունեցած տեղեկութիւնները հարուստ չեն, որ ես կարողանայի ճիշդ հաղորդել մանրամասները—բայց կարելի է կարծել, որ դա գիւղական հողաբաժին յետ գնել տալու մի օրինակն է։

Կռվասում հողի պտղաբերութիւնը մեծ կախումն ունի ոռոգանելու ջրից։ Կարելի է անապատ դարձնել ամբողջ ծակած երկիր, զրկելով նրան միայն ջրից։ Այդ պատճառաւ պէտք է հողաբաժին յետ գնելու ժամանակ՝ մեծ ուշք դարձված լինի ջուր բաժանելու իրաւունքի վրա. պէտք է այնպէս կարգադրել, որ յետոյ տարաձայնութիւններ և չարգործութիւններ տեղի չունենան գիւղացիների թէ միմեանց մէջ և թէ դէպի կալուածատէրը։ Վերև բերած տողերից ակնյայտ է, որ ոռոգանվող և չոռոգանվող հողերի գնահատութեան մէջ զանազանութիւն է դրված արդէն. բայց հարկաւոր ենք հանրամատ նկատել, որ այնտեղ լիլված 25 և 17 բուբլին պատկանում են միայն նահանգի մի մասին, միւս մասներում գուցէ նրանք զանազանվում լինեն։

Մենք մոռացութիւն չունենք այստեղ թէել բոլոր այն հետաքրքրական խնդիրները, որոնք պէտք է լրագրական թղթակցութեան, հասարակական քննադատութեան նիւթ լինէին այս բոպէին։ Մեր նպատակն է, պարզելով կամ քննելով խնդրի մի որ և է կողմը— ցոյց տալ և ընդհանուրի քննադատութեան կարևորութիւնը։ առ այժմ այս կարելի է միայն, քանի որ նիւթ չունենք թատրերական համար, իսկ եղած տեղեկութիւնները կցկտուր են։ Զորօրինակ. ինչ կերպ պէտք է կարգադրվեն և յետ գնվեն ամբոնցի արօտատեղիները (եյլաղ). ինչպէս պէտք է գնահատվեն գիւղից շատ հեռու ընկած նրա սեփական հողերը, որոնք նոյն իսկ այդ հեռու լինելու պատճառով վարձով են տրվում և այլն։

III

Հողը Լժան գնահատելով — կալուածատէրն մեծ վնաս է հասնում, ասում են ամեն կողմից։ Զարմանալի է, որ այդ ցաւակցութիւնը յայտնվում է կալուածատիրոջ վերաբերմամբ։ Նրա մասին հոգսը շատերին դրաւեցնում է մեր աւօրեայ քաղաքի ծանօթներից։ Ինչու մի և նոյն ժամանակ մտքի չէ գալիս և մեր խեղճ գիւղացին։ Ինչու ուրախութեան աղաղակը այնքան բարձր չէ, որ խլացնէր կալուածատիրական լալականներին։ Եւ ինչ ուրախութիւն կարող է զգալ մի վաճառական, որ երբէք չը գիտէ թէ ինչ բան է էապէս մասնակից լինելը ընդհանուր ժողովրդական բարօրութեան և զարգացման բաւականին թանգ գնով։ Բայց զարունքից հանգամանքները փոփոխութիւն ստացան, ամեն տեղ հացաբոյսերը սկսեցին կանոնաւոր աճել և առատ հունձեր խոստանալ։ Հացավաճառների յոյսերը չարդարացան—նրանց ահագին պաշարները աւելորդ դուրս եկան և նրանցից ոչ հաց ստացածները մինչև անգամ վախեցան վնաս կրելուց։

Հացավաճառները վախենալով մի այսպիսի չարիքից, ջուրը բացվելուն պէս իսկոյն ուղարկեցին իրանց գործակատարներին հարաւային նահանգները ճիշտ տեղեկութիւններ ժողովելու համար։ Ահա գործակատարները քննել—նայել են և յետ են դառնում իրանց տէրերի մօտ. չոգենաւը մօտիկանում է Իրիվնակ քաղաքին. հացավաճառները դուրս են թափվել վագոնի ափը և սպասում են չոգենաւին՝ թէ ինչ լուր է բերել նրանց համար։ Գեռ չոգենաւը չէ մտնել նաւահանգիստին, անհամբեր վաճառականը բարձրաձայն կանչում է գործակատարին հեռուից։

—Հը. ինչ է, ինչ լսացար։

—Բանը վատ է, պատասխանում է գործակատարը տխուր ձայնով։

—Ինչպէս թէ վատ է, միթէ ամեն տեղ առատութիւն է։

—Ամեն տեղ։

—Եւ միթէ ոչ մի տեղից յոյս չը կայ։

—Ոչ մի տեղից, պարոնս, ամեն տեղ էլ առատ հունձ են սպասում։

Եւ այդպէս մերձաւորաբար խօսում են և միւս հացավաճառները իրանց գործակատարների հետ, իրանց կողմից անկեղծաբար վշտանալով տարվայ առատութիւնից։

Հասկանալի է այժմ թէ որչափ կարող են աղաւաղվել մարդկային հասկացողութիւնները և բարոյական տրամադրութիւնը նայելով թէ ինչ տեսակ շահեր է մարդ պատռում. հասնիմատ ազգային ժողովրդական ընդհանուր օգուտներին՝ թէ ընդհակառակը։

Ինչ յարաբերութիւն ունեն ասածներս կալուածական խնդրի հետ, գուցէ հարցնէ ընթերցողը։— Այն յարաբերութիւնը, որ և կալուածական խնդրում մի և նոյն սխալ, միակողմանի և վնասակար դատողութիւններ են գործ դրվում Ականջ դրէք դուք Երևանի կալուածատէրերին և յետոյ ճշմարտութեան և արդարութեան համար մտածեցէք։ Գտնէ ես առիթ ունեցայ ծանօթանալու կալուածատիրական այդ տրամադրութեան հետ։ Կալուածատէրը մինչև անգամ անմտութիւն էր համարում գիւղացու վրա մտածելն անգամ. նա մտերիմ կերպով հրաւիրում էր մի ծանօթ ուսանողի զառնալ հայրենիք և պաշտպանել կալուածատէրերի առաջարկութիւններ։ Եւ այդպիսի գործը քիչ էր մնում, որ անուանէր հայրենասիրութիւն, ազգասիրութիւն։ —Այո. և Իրիվնակի հացավաճառը հասաւ այն տեղը, որ ամբողջ երկրի առատութիւնը— անվանեց թշուառութիւն և ի հարկէ շատ ուրախ կը լինէր, եթէ սովի արհաւիրքը սաստկանային էլ աւելի և նա կարողութիւն ունենար աւելի թանգ ծախել իր ժողոված հացը։ Երևանի կալուածատէրը զարմանում էր տերութեան մի քանի կարգադրութիւնների վրա կալուածական խնդրի վերաբերմամբ և չէր կարողանում բմբռնել ոչ մի կերպով, որ ամբողջ ազգաբնակութեան շահերը աւելի բարձր են և կարևոր, քան առանձին անհատներինը։ Եւ իւրաքանչիւր բոլոր հասարակ էր թշնամութիւն նրա դէմ, ուստի և հայրենիքի դէմ, և այսպիսի վարմունքը համարում էր տերութեան գործիք լինելու ցանկութեան հետևանք...

Բայց տեսէք այժմ ինչ նոր լոյս է ծագում այս հետևեալ մի քանի տողերից, որ մասնաւոր նամակից հանում ենք այստեղ։ Նամակը գրած է Շուշու մօտից, հայ գիւղացուն փոքր ի շատ հասկացող մի մարդ։ Ահա նրա իսկական խօսքերը։ «Մեզանում տերութեան կողմից մոցնվում է այժմ մի բարերար կարգադրութիւն մեր գիւղացիների վերաբերմամբ— նրանց հողաբաժինները յետ գնել տալը կալուածատիրոջից։ Կարգադրութիւնը վերին ատիճանի խելացի է, գիները շատ չափաւոր։ Ոռոգանվող և պարտիզային հողերը գնահատված են դեսեատինը 26 բուբլի, իսկ չոռոգանվողները 17 բուբլի և պակաս։ Մի խօսքով դա մի մեծ բարիք է գիւղացիների համար։»

Ինչպէս ասացինք, գիւղացիներ ամենքն էլ ուրախ են։ Ինչ է նշանակում հասկանալ ժողովրդի ընդհանրութեանը

բերութիւնները ամենաբարեկամական էին համարվում, որովհետև անգլիական արտաքին գործերի մինիստրի օգնական Ջորջ Դիլի բարեկամ էր Գամբետտայի հետ։ Այժմ Դիլի փարիզից անցնելով, չայցելից Գամբետտային։ Ասում են, որ դրանց յարաբերութիւնները վատացել են առևտրական գաշնագրի պատճառով։ Դիլն, յուսալով Գամբետտայի օգնութեան վրա, հաւատացնում էր, որ առևտրական բանակցութիւնները Ֆրանսիայի հետ աջողութեամբ կը վերջանան, մինչդեռ հակառակը պատահեց։ Գամբետտա իր կողմից աշխատում էր կատարել իր խոստմունքը, բայց այդ նա շատ ուշ արաւ։ Գամբետտայի մինիստրութեան կազմելը մինչև այժմ խորհրդակցութիւններ առաջարկ է։ Նորերումս Բուրբոնների պալատի մէջ հանրապետական միութեան և ձախակողմեանների ժողով կայացաւ, որին ներկայ էր և Գամբետտա։ Նոր մինիստրութեան մասին առաջարկած հարցին Գամբետտա կողմնակի պատասխան տուեց, թէպէտ մի քանի պատգամաւորներ բացարձակ նրան յայտնեցին, որ նա իր ձեռքն առի իշխանութիւնը հանրապետութեան շահերը պաշտպանելու համար։

Ցունիսի մէջ դժուարութիւնները մեծ չափեր են ստանում, չը նայելով, որ բէյլը ազատված է իր սիրելի Մուստաֆա-փաշայից, որ այժմ Փարիզի մէջն է։ Նրա յաջորդից շատ բան են սպասում։ Ֆրանսիական մինիստրատեղապահ Բուսան ընդգիմադրում է Ցունիսը վերջնականապէս Ֆրանսիայի հետ միացնելու գործին։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Լուր է տարածված, որ Բ. Դուրը մտադիր է ուղարկել Եգիպտոս Սերվիր-փաշային իբրև Բ. Դրան արտաքոյ կարգի հաւատարմատար։ «Paris» լրագրի Կայիրէի թղթակիցը հաղորդում է իր խօսակցութիւնը Եգիպտական ապստամբների առաջնորդ Արաբի-բէյի հետ, որը ասել է, թէ Եգիպտական ապստամբութիւնը ոչինչով չէ սպառնում եւրօպացիներին։ Նա աւելացրել է, որ ինքը պատասխանատու չէ կարող լինել եւրոպացիների ապահովութեան համար, եթէ եւրոպական պետութիւններից մէկի զրաքերը Եգիպտոս ուղարկուին։ Այդպիսի զորքը եւրոպացիներին վատնդի կենթարկէ և կարող է ընդհանուր կոտորածի պատճառ դառնալ։ Եթէ Թիւրքայ զօրքեր ուղարկուին Եգիպտոս, Արաբի-բէյ մտադիր է նրանց ընդդիմադրել 5000 եգիպտական զօրքերով։ Բեմինդոտնի հրացաններով զինուորված, բացի 150,000 բէյզուններից, որոնք նոյնպէս կը պատերազմեն օտարների դէմ։ Եգիպտական հարցը դեռ ևս անորոշ դրութեան մէջ է։ Անգլիան և Ֆրանսիան չեն կամենում զինաւորված միջամտութիւն գործել և այդ բանը թիւրքային էլ չեն թոյլ տալիս։ Հաւանական է, որ եգիպտական կառավարութիւնը ինքնիշխանաբար կարգի կը բերէ իր ներքին գործերը, չը վնասելով եւրոպական պետութիւնների շահերին։

Փարիզի մէջ լուր էր տարածվել, իբր թէ ֆրանսիական մի զօրաբաժին պէտք է ուղարկվի Եգիպտոս։ Այդ լուրը հերքվեցաւ մի քանի լրագիրներից, որոնք եգիպտական հարցը վերջացած են համարում։ Թեղիվի դէմ ապստամբած օֆիցերները Կայիրէի մէջ անուանի անձինքներից մի ժողով կազմեցին երկրի պէտքերը քննելու համար, խոստանալով ենթարկվել այդ ժողովի մեծամասնութեան վճռին և օրինական ճանապարհով գործել։ Ժողովը օֆիցերների մի քանի պահանջները չափազանցված համարից, բայց խոստովանեց, որ մի քանի վերանորոգութիւններ անհրաժեշտ են և իր վրա առաւ պատասխանատուութիւն զօրքերի հանգստութեան համար, եթէ այդ վերանորոգութիւնները իրագործվին։ Թէպէտ սպանով չեն վերջանայ եգիպտական դժուարութիւնները, բայց Ֆրանսիական լրագիրները այդքանով էլ գոհ են։

ԹԻՒՐՔԻԱ

Կ. Պոլսի մէջ տարածված լուրերի համեմատ անգլիական դեսպան լորդ Դիֆֆերին յայտնել է՝ Բ. Դրանը, թէ Անգլիան ոչինչ չունի թիւրքայ արշաւանքի դէմ Եգիպտոսի վրա, եթէ այդ արշաւանքը անհրաժեշտ կը լինի, բայց զորքերի դրութիւնը Եգիպտոսի մէջ դեռ ևս կարօտ չէ այդպիսի միջոցի։

Թեղիվի մայրաքաղաք Կայիրէի մէջ ապստամբութիւն է ծագել, որ սպառնում է ցեմբիկ-փաշային գահընկեց անել։ 4,000 եգիպտական զինուորներ 30 թնդանօթներով շրջապատել են թեղիվի պալատը, պահանջելով, որ բոլոր մինիստրները հրաժարական տան։ Դեռ ևս ապստամբութեան իսկական պատճառները յայտնի չեն։ Կայիրէի մէջ շատ անգամ պատահել են անշան ապստամբութիւններ, որոնց պատճառը օֆիցերների և զինուորների անբաւականութիւնն է եղել պատերազմական մինիստրի դէմ։ Թեղիվը շատ անգամ խոստացել է փոխել պատերազմական մինիստրին, բայց մինչև այժմ չէ կատարել իր խոստմունքը։ Վերջին ապստամբութեան պատճառն էլ այդ է եղել։ Մի քանիսը կարծում են, որ ապստամբութիւնը կազմակերպել է գահընկեց խեդիվ Իսմայիլ-փաշա։ Մինչև այժմ ապստամբները ձեռնամուխ չեն եղել եւրոպացիների կեանքին և կեանքին։ Ապստամբած գունդերը բացի մինիստրներին փոխելուց պահանջում են սահմանադրութիւն։ Երբ նոր զօրքեր եկան ապստամբներին զսպելու համար, խեդիվը անձամբ նրանց համոզում էր չը միանալ ապստամբների հետ, բայց նրա ասածները ի զուր էին և այդ զօրքերն էլ միացան ապստամբների հետ։ Դրանից յետոյ կանչվեցաւ անգլիական հիւպատոսը, որ յանձն առաւ միջնորդութիւն խեդիվի և ապստամբների առաջնորդ Արաբի-բէյի մէջ։ Հիւպատոսը առաջարկեց ապստամբների պահանջները ներկայացնել Թիւրքայ կառավարութեան քննութեանը այն պայմանով, որ խեդիվը կհրաժարվի նրանց, եթէ կը ստանայ Բ. Դրան հաւանութիւնը։ Այդ առաջարկութիւնը ընդունվեցաւ, իսկ խեդիվը իր կողմից խոստացաւ փոխել մինիստրութիւնը։ Ապստամբ զօրքերը շուտով հեռացան։

Եգիպտական կառավարութիւնը օտար պետութիւնների հիւպատոսներին մի շրջաբերական ուղարկեց, որով նա խոստանում է պահպանել հանգստութիւնը և կարգը։ Ալէքսանդրիայից նոր զօրքեր են եկել և նրանց յանձնված է Արգինի պալատի պահպանութիւնը։ Հաւատացնում են, որ խեդիվը բնակվելու համար Ալէքսանդրիա կը տեղափոխվի։ Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, որ իտալական կառավարութիւնը առաջարկել է մի կօնֆերենցիա կազմել եգիպտական հարցը քննելու համար։ Փարիզի մէջ այդ առաջարկութեան մասին դեռ ոչինչ յայտնի չէ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻԱՁԱՅՆԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆՆԻ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 սեպտեմբերի։ «Правительственный Вѣстникъ» լրագիրը հաղորդում է. Կրասնօսելսկայա սկզբնական ժողովրդական ուսումնարանին, որ ընդունված է Թագուհու հովանաւորութեան տակ, թոյլ է տրված Մարիամեան անուանվել։ Պետական գործերի մինիստրի շրջաբերական մէջ յիշված են արտօնութիւնները, որոնք տրված են գիւղացիներին պետական անտառներ գնելու ժամանակ։ Գիւղացիները գրամական գրաւականները կարող են փոխարինել համայնքի վճռներով, գնողների փոխադարձ ապահովութեամբ և յուսալի տանտէրերի առանձնական ապահովութեամբ։ „Agence Russe“ հաղորդում է. մինիստրների մանաժողովը վճռեց մտցնել ակցիզային հաղորդագրութիւն։ Գիւղացիների հողերի յետ գնելու վճարի փոքրացնելը կը ներկայացնվի պետական խորհուրդին։ „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է. Երէկ կայացաւ կրօնշատի մէջ բարձրագոյն նաւախաց թագուհու և մեծ իշխանների ներկայութեամբ։ Նաւախաղը 7 ժամից աւելի տևեց։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 սեպտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 62½ կ., երկրորդ 93 ր., երրորդ 94 ր. 75 կ., չորրորդ 93 ր. 85½ կ., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը արժէ 225 ր. 50 կ., երկրորդ 220 ր. 25 կ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր. 25½ կ., երկրորդ 91 ր. 25 կ., երրորդ 91 ր. 25 կ., ոսկի 7 ր. 64 կ.։ Ռուսաց 1 ր. Լօնդօնի վրա արժէ 25,94 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 221 մարկ 50 պֆ., Փարիզի վրա արժէ 274 ֆրանկ 50 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը շատ հանգիստ է։

Խմբագիր—Տրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

գործին։ Մեր վաճառականներից չատերը մինչև անգամ գանգատվում են, որ տէրութիւնը իբր թէ մի վատ կարգադրութիւն է արել, թոյլ չը տալով մասնաւոր մարդիկներին, վաճառականներին գիւղեր գնելու, այսինքն, այնպիսի հողեր, որտեղ գիւղական տուրքեր կան,—այլ միայն հասարակ հողեր։ Մինչդեռ ասում են այդ գանգատողները, ամենամեծ եկամուտ, գեալուր ուղղը գիւղական հողերն են։—մի խօսքով ոչ այնքան հողը, որքան մշակը։

Բայց ընթերցողի հետ փոքր ինչ խօսենք այն քանի վրա թէ արդեօք կալուածատէրոջ բողոքը—արդարացի բողոք է, և թէ հասարակութիւնը, ամբողջ ազգաբնակութիւնը, մի որ և է վնաս ունեն այդ գործում, թէ գուցէ ընդհակառակն մի մեծ օգուտ խնդիրը չատ պարզ է։ բայց ինչ պարզ բան հարկադրված չէ լինում մարդս բացատրելու։ Երբ մարդկային օգուտները միմեանց են հանդիպում, այն ժամանակ ամենահասարակ նշմարութիւնները—բաղադրվում, խճճվում և աղաւաղվում են, այն ժամանակ, ինչպէս ասում է մի գրող, երկու անգամ երկուսի վրա խնդիր է յարուցվում թէ արդեօք 2×2 չէ կարող կազմել 3 կամ 5, նայած որը աւելի շահաւէտ է։

Դիցուք մի տեղ ժողովված է մարդիկների մի խումբ, որ բաժանված է, ասենք, հինգ դասակարգի։ Առաջին դասակարգը ունի 1,000 բուբլանոց հարստութիւն, երկրորդը—10,000 բուբլանոց, երրորդը—գոբարաններ և արհեստանոցներ, չորրորդը—հողեր, ու կալուածներ, հինգերորդը զանազան տներ և շինութիւններ և այլն։ Ամբողջ խումբը, միասին դումարած, ունի մի մեծ հարստութիւն, որ կարող է հիմք համարվել այդ խմբի գործունէութեան համար։

Այժմ երեսակայենք թէ առաջին դասակարգը չէ 1,000 բուբլանոց հարստութիւն ունեցողը, այլ երրորդը. իսկ գոբարաններ ունեցողը դարձել է առաջին դասակարգը։ Նոյնպէս, ասենք թէ, երկրորդ դասակարգը հող ու կալուածքի տէր է դարձել, իսկ չորրորդը 10,000 բուբլի գրամի տէրը։ Հարցնում եմ այժմ—ամբողջ խումբը արդեօք մի որ և է օգուտ կամ վնաս ունի ստացած այդ փոփոխութեամբ։ Նրա ընդհանուր հարստութեան մեծութիւնը մնում գրաւնով կայայլվիս—Հաւանական է, որ հարստութեան ամբողջ համագումարը մի և նոյնը կը մնայ։ իսկ դասակարգերի փոփոխվելը թէև նոյն իսկ դասակարգերից մէկին կը բարձրացնի, միւսին կը քաշացնի, բայց ընդհանուր խմբի վերաբերմամբ ոչինչ նոր բան չի անի։

Բայց այստեղ կարող է պատահել, որ դասակարգերի միմանց անցնելուց, գրամը, զորօրինակ, կընկնի կալուածատէրի ձեռքը, որ անընդունակ կարող է դուրս գալ գրամական գործունէութեան մէջ։ իսկ հողն էլ ընկնելով նախկին գրամատէրի ձեռքը կարող է անգործ մնալ։ Բայց կարող է բոլորովին հակառակը լինել, որ այժմեան անընդունակ գրամատէրին կը փոխարինէ ընդունակը, իսկ երկրագործութեան վրա հոգ չը տանող կալուածատէրի տեղը կը բռնէ եռանդոտ և խելացի երկրագործը։

Այդ երկու պատահմունքներն էլ չատ հեշտութեամբ կարող են լինել։ ուստի դասակարգերի և ստացուածքների մէջ կատարվող շարժումը կարող է ապագայում և լաւ և վատ հետեւանք ունենալ։ Աւելացնենք և հետեւեալ դատողութիւնը։ Դիցուք թէ առաջին դասակարգից մի մարդ սաստիկ հարստացաւ, իսկ ընկերները աղքատացան։ Նոյնպէս կալուածատէրերից մէկը այնքան այժ ստացաւ, որ գնեց միւս մնացած կալուածատէրերի հողը և առաջվայ տասն կալուածքից մի մեծ կալուածք շինեց։—ձիշդ է և այդ դէպքում թէև ամբողջ խմբի հարստութիւնը առանձին մի փոփոխութիւն առաջին անգամից գուցէ և չի ստանայ, բայց խումբ կազմողների մեծամասնութեան դրութիւնը կը վատանայ։ Ուրեմն մի և նոյն խմբի մէջ ընդհանուր հարստութիւնը մի և նոյնը մնալով մարդկանց մեծ մասը կարող է շատ չաւարտ դառնալ։ Ինչն է աւելի զարհուրանք։ մարդիկների ընդհանուր բարգաւաճութիւնը և միջակ հարստութիւնը, թէ մարդիկների մեծ մասի մէջ չբաւարարութիւն և մի փոքր մասում խոշոր հարստութիւնը։ Ուրիշ խօսքով ինչն է հասարակութեան հոգատարութեան առարկան—մարդը թէ գրամը։—Ի հարկէ մարդը և ի հարկէ վերադասելի է ընդհանուր բարեկեցութիւն և զարգացումը...

Դառնանք այժմ կովկասեան կալուածատիրական խնդրին։ Կալուածատէրին առաջարկում են հողը յանձնել գիւղացիներին և յետ կնալ։ Դրանով հասարակութիւնը ոչ թէ միայն վնաս չէ անում, այլ և անպին օգուտ է ստանում։ հողը անցնում է գիւղացիների ձեռքը—հինգական պատմական երկրագործի ձեռքը։ Եթէ գիւղացուն չը լինէին յանձնում, այլ գործին անտեղակ և անընդունակ մի դասի—այն ժամանակ հասարակութիւնը կարող էր անհանգիստ լինել և բողոքել։ բայց հողը այն մարդուն է տրվում, որ և այժմ կալուածատէրի հողի իսկապէս գին և նշանակութիւն ուղղն է։ Եւ փերջապէս այդ հողը կալուածատէրի հողը չէ, այլ նոյն իսկ գիւղացիներինը և եթէ պատմական ձախորդ հանգամանքները նրան կապել են կալուածատէրի իշխանութեան հետ—այժմ կապերը խզելուց՝ (էլ ինչ էք կամենում) գիւղացիները պարտաւորվում են հողի գինը վճարել կալուածատէրին, իբր թէ այդ հողը այն վերջինինը լինէր իր քրտինքով ստացած, իսկ գիւղացիները երէկ միայն երկնքից իջած լինէին այդ հողի վրա, իբրև օտար հիւրեր....

Հասարակական արդարութիւնը, ինչպէս վերև ասացինք, պատուիրում է հոգալ ընդհանուրի բարօրութեան վրա։ Ազատելով հարաւային գիւղացիներին մի քանի կալուածատէրերից ունեցած կախումից—հասարակութիւնը կազմում ընդհանուր ժողովրդական աշխատանքը, նրա ապագայ մտաւոր և բարոյական զարգացման գործը։

Այժմ, կարծեմ, ընթերցողը կը համաձայնի մեզ հետ, որ կալուածատիրական լայնանութիւնը ընդհանուր հասարակական ցաւակցութեան արժան չէ կարող համարվել։ Եթէ քաղաքի մարդիկների մեծ մասը, վաճառականները, մեծ ու փոքր բուրժուան ուրախութիւն չեն զգում գիւղացու ուրախութեան հետ միասին—գոնէ ցանկալի կը լինէր, որ իսկապէս անկեղծ ուրախացողների ձայները բարձրանային աւելի ու աւելի, որ գրականութիւնը թարգման հանդիսանար բուն ժողովրդական տրամադրութեան, որ նա պաշտպանէր ընդհանրական օգուտը, որ նա սրընդեղէր պատմական արդարութեան չատագովների խումբը աւելի ու աւելի ուժեղացնելու և ազդող լինելու համար։

Կը գայ ժամանակ և մեր ժողովուրդը այնքան կը զօրանայ, որ ինքը հրապարակաչէ իր օգուտների պաշտպանը կը հանդիսանայ, այն ժամանակ նա կը սկսի քրքրել և մեր օրերի թշուառ գրութիւնը, երբ հայ ինտելլիգենցիան—հասարակայ իրաւունքների բարոյական ներկայացուցչութիւնը—ամենալի կերպով լռում է և ելել ժողովրդական ցաւ ու հոգսերի մասին, երբ նրա իրաւարանը արհամարհում է եղել գիւղական իրաւունքների ուսումնասիրութիւնը և պաշտպանութիւնը... այն ժամանակ... բայց ինչ դատարկ մտիրարութիւն։

(Կը շարունակվի)